

پیشگفتار

هدایت و راهبری شرکت‌ها موضوعی است که از آغاز تشکیل آنها مطرح بوده و چالش‌های متعددی را به دنبال داشته است. امروزه واژه حاکمیت و یا راهبری شرکتی به یکی از مفاهیم با اهمیت در امور بنگاه داری تبدیل شده است. بسیاری از شرکت‌ها و البته نهادهای نظارتی دریافته‌اند که برای هدایت واحد تجاری و دستیابی به اهداف آن باید ساختاری قوی وجود داشته باشد که حقوق سهامداران و سرمایه‌گذاران را حفظ نموده و موجب افزایش ارزش شرکت شود. علاوه بر این مدیران را در راهبری و نظارت بر شرکت‌ها یاری نماید.

ابلاغ دستورالعمل حاکمیت شرکتی و پیش از آن دستورالعمل کنترل داخلی، منشور کمیته حسابرسی و منشور حسابرسی داخلی، مدیران شرکت‌ها را ملزم به رعایت وظایف و هنجارهای مختلفی نموده است که بتوانند شرکت‌ها را به شیوه ساختارمند هدایت نمایند تا منافع سهامداران و سایر ذینفعان حفظ شود.

کتاب حاضر که طبق سرفصل‌های مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دستورالعمل‌های سازمان بورس و اوراق بهادار و آخرین تغییرات و تجدید نظرهای صورت گرفته گردآوری شده است، نه تنها در دانشگاه‌ها و مراکز علمی بلکه برای ناشران ثبت شده نزد سازمان بورس و اوراق بهادار، نهادهای مالی تحت نظارت و سایر علاقه‌مندان به این حوزه مفید خواهد بود.

این کتاب حاصل تجربه بیش از یک دهه حضور نویسنده در حوزه حاکمیت شرکتی، کنترل داخلی، حسابرسی داخلی و کمیته‌های حسابرسی با محوریت بازار سرمایه بوده که از نزدیک و به طور ملموس موارد فوق را تجربه کرده است. امید است مطالعه آن سودمندی واقعی و عملی برای استفاده‌کننده‌ها و علاقه‌مندان به مطالب فوق داشته باشد. در پایان از کلیه اساتید و صاحب نظران تقاضا دارد از تجربیات و دانش خود نویسنده را بی نصیب نساخته و هر گونه انتقاد و پیشنهادی که دارند اعلام نمایند.

سید مصطفی علوی

فهرست مطالب

| صفحه | عنوان |
|------|--|
| ۱۵ | فصل اول: مبانی حاکمیت شرکتی |
| ۱۵ | ۱-۱- مقدمه |
| ۱۷ | ۲-۱- تعاریف حاکمیت شرکتی |
| ۲۰ | ۳-۱- دلایل و ریشه‌های پیدایش حاکمیت شرکتی |
| ۲۰ | ۱-۳-۱- رسوایی‌های مالی و قانون‌گذاری: پرونده شرکت انرون |
| ۲۲ | ۲-۳-۱- نقاط ضعف شرکت انرون |
| ۲۴ | ۳-۳-۱- پیامدهای فروپاشی شرکت انرون و تصویب قانون سارینز - آکسلی برای سایر کشورها |
| ۲۴ | ۴-۳-۱- حوادث مشابه شرکت انرون |
| ۲۵ | ۴-۱- ضرورت بکارگیری حاکمیت شرکتی |
| ۲۷ | ۵-۱- مبانی نظری حاکمیت شرکتی |
| ۲۷ | ۱-۵-۱- نظریه نمایندگی |
| ۲۸ | ۱-۱-۵-۱- مشکلات نمایندگی |
| ۲۹ | ۲-۱-۵-۱- رابطه نظریه نمایندگی با حاکمیت شرکتی |
| ۳۰ | ۲-۵-۱- نظریه هزینه معاملات |
| ۳۱ | ۱-۲-۵-۱- نظریه هزینه معاملات در برابر نظریه نمایندگی |
| ۳۱ | ۳-۵-۱- نظریه ذینفعان |
| ۳۲ | ۴-۵-۱- نظریه وابستگی منابع |
| ۳۳ | ۶-۱- الگوهای حاکمیت شرکتی |
| ۳۳ | ۱-۶-۱- الگوی حاکمیت شرکتی انگلو-امریکایی |
| ۳۳ | ۱-۱-۶-۱- تفکیک مالکیت از کنترل |
| ۳۴ | ۲-۱-۶-۱- تامین سرمایه از طریق منابع خارجی |
| ۳۴ | ۳-۱-۶-۱- برخورداری از قواعد افشای اطلاعات استاندارد |

- ۳۵-۱-۶-۴- سرمایه‌گذاران نهادی
- ۳۵-۱-۶-۲- الگوی حاکمیت شرکتی اروپای قاره‌ای
- ۳۵-۱-۶-۱- اتحاد مالکیت و کنترل
- ۳۶-۲-۶-۲- تامین سرمایه از طریق منابع داخلی
- ۳۶-۳-۶-۲- هزینه نمایندگی کمتر
- ۳۷-۴-۶-۲- سطح پایین افشای اطلاعات
- ۳۷-۷-۱- حاکمیت شرکتی در ایران
- ۳۸-۸-۱- خلاصه فصل اول
- ۳۹- فصل دوم: اصول حاکمیت شرکتی
- ۳۹-۱-۲- مقدمه
- ۳۹-۲-۲- اصل اول: تامین مبنایی برای چارچوب حاکمیت شرکتی اثربخش
- ۴۰-۳-۲- اصل دوم: حفظ حقوق سهامداران و برخورد یکسان با آنها
- ۴۰-۴-۲- اصل سوم: سرمایه‌گذاران نهادی، بازار سهام و سایر واسطه‌های مالی
- ۴۱-۵-۲- اصل چهارم: نقش ذینفعان در حاکمیت شرکتی
- ۴۲-۶-۲- اصل پنجم: افشا و شفافیت
- ۴۳-۷-۲- اصل ششم: مسئولیت‌های هیات مدیره
- ۴۴-۸-۲- خلاصه فصل دوم
- ۴۵- فصل سوم: اجزای حاکمیت شرکتی
- ۴۵-۱-۳- مقدمه
- ۴۵-۲-۳- سازوکارهای داخلی حاکمیت شرکتی
- ۴۵-۱-۲-۳- هیات‌مدیره
- ۴۸-۲-۲-۳- حسابرسان داخلی
- ۴۹-۳-۲-۳- کمیته حسابرسی
- ۵۰-۳-۳- سازوکارهای خارجی حاکمیت شرکتی
- ۵۰-۱-۳-۳- سرمایه‌گذاران نهادی
- ۵۱-۲-۳-۳- حسابرس مستقل
- ۵۱-۳-۳-۳- سیستم قانونی / قانون‌گذاری
- ۵۲-۴-۳- طبقه‌بندی حاکمیت شرکتی
- ۵۲-۵-۳- خلاصه فصل سوم

فصل چهارم: مبانی کنترل‌های داخلی _____ ۵۳

۱-۴- مقدمه _____ ۵۳

۲-۴- تعاریف _____ ۵۴

۳-۴- کوزو _____ ۵۶

۴-۴- مروری بر چارچوب یکپارچه کنترل داخلی کوزو _____ ۵۷

۵-۴- بازنگری چارچوب کنترل‌های داخلی کوزو _____ ۶۰

۱-۵-۴- اقداماتی که واحد تجاری باید انجام دهد _____ ۶۱

۲-۵-۴- تعیین حوزه مبنا و راهبردها _____ ۶۲

۳-۵-۴- کنترل‌ها در برابر فرآیندها _____ ۶۳

۴-۵-۴- محدودیت‌های کنترل داخلی _____ ۶۳

۵-۵-۴- رویکرد مبتنی بر هدف _____ ۶۴

۶-۵-۴- رویکرد انعطاف پذیر، قابل انطباق و مناسب برای همه _____ ۶۴

۷-۵-۴- اطمینان منطقی _____ ۶۵

۸-۵-۴- عوامل فردی _____ ۶۵

۶-۴- اصول کوزو _____ ۶۶

۷-۴- کوکو _____ ۶۶

۸-۴- گزارش کدبری _____ ۶۷

۹-۴- کوبیت _____ ۶۸

۱۰-۴- هیات نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام _____ ۷۱

۱۱-۴- کنترل‌های داخلی در ایران _____ ۷۱

۱۲-۴- خلاصه فصل چهارم _____ ۷۲

فصل پنجم: کنترل‌های داخلی - فرآیند درآمد، اعتبارات و حساب‌های دریافتنی _____ ۷۳

۱-۵- مقدمه _____ ۷۳

۱-۱-۵- پرسشنامه _____ ۷۴

۲-۱-۵- شرح نوشته _____ ۷۴

۳-۱-۵- نمودگر (فلوچارت) _____ ۷۵

۲-۵- چرخه فروش، درآمدها و دریافت _____ ۷۵

۱-۲-۵- کنترل سفارش مشتریان _____ ۷۶

۲-۲-۵- تصویب اعتبار مشتری _____ ۷۶

۳-۲-۵- صدور کالا از انبار _____ ۷۶

۷۷ _____ ۵-۲-۴- تهیه صورنحساب

۷۷ _____ ۵-۲-۵- وصول مطالبات

۷۷ _____ ۵-۲-۶- حذف مطالبات

۷۸ _____ ۵-۲-۷- حسابرسی داخلی دریافتی‌ها

۷۸ _____ ۵-۳- کنترل‌های داخلی جرّخه فروش، درآمدها و دریافت

۸۲ _____ ۵-۴- نمودگر سیستم جرّخه فروش و دریافت شرکت نمونه

۸۲ _____ ۵-۵- خلاصه فصل پنجم

۸۳ _____ فصل ششم: کنترل‌های داخلی - فرآیند خرید، دریافت و حساب‌های پرداختی

۸۳ _____ ۶-۱- مقدمه

۸۴ _____ ۶-۲- جرّخه خرید، هزینه‌ها و پرداخت‌ها

۸۸ _____ ۶-۳- نمودگر سیستم جرّخه خرید، هزینه‌ها و پرداخت‌های شرکت نمونه

۸۸ _____ ۶-۴- خلاصه فصل ششم

۹۱ _____ فصل هفتم: کنترل‌های داخلی - منابع انسانی و حقوق و دستمزد

۹۱ _____ ۷-۱- مقدمه

۹۲ _____ ۷-۱-۱- کنترل‌های بودجه‌ای بر مخارج نیروی کار

۹۲ _____ ۷-۱-۲- گزارش به دستگاه‌های دولتی

۹۲ _____ ۷-۱-۳- تفکیک وظایف

۹۲ _____ ۷-۱-۴- وظیفه استخدام

۹۳ _____ ۷-۱-۵- ثبت اوقات کار

۹۳ _____ ۷-۲- جرّخه حقوق و دستمزد

۹۵ _____ ۷-۳- نمودگر سیستم جرّخه حقوق و دستمزد

۹۵ _____ ۷-۴- خلاصه فصل هفتم

۹۷ _____ فصل هشتم: کنترل‌های داخلی - موجودی کالا

۹۷ _____ ۸-۱- مقدمه

۹۸ _____ ۸-۱-۱- وظیفه خرید

۹۸ _____ ۸-۱-۲- وظیفه دریافت کالا

۹۸ _____ ۸-۱-۳- وظیفه انبار

۹۸ _____ ۸-۱-۴- وظیفه صدور کالا

۹۹ _____ ۸-۱-۵- وظیفه تولید

- ۹۹-۸-۱-۶- وظیفه حمل و ارسال کالا
- ۱۰۰-۸-۱-۷- سیستم حسابداری بهای تمام شده
- ۱۰۱-۸-۱-۸- سیستم ثبت دائمی موجودی‌ها
- ۱۰۱-۸-۲- چرخه موجودی مواد و کالا
- ۱۰۵-۸-۳- نمودگر سیستم چرخه موجودی مواد و کالا
- ۱۰۶-۸-۴- خلاصه فصل هشتم
- ۱۰۷- فصل نهم: کنترل‌های داخلی - دارایی‌های ثابت
- ۱۰۷-۹-۱- مقدمه
- ۱۰۸-۹-۱-۱- بودجه ماشین‌آلات و تجهیزات
- ۱۰۸-۹-۲- سایر تدابیر عمده کنترلی
- ۱۰۹-۹-۲- چرخه دارایی‌های ثابت
- ۱۱۱-۹-۳- نمودگر سیستم چرخه دارایی‌های ثابت
- ۱۱۱-۹-۴- خلاصه فصل نهم
- ۱۱۳- فصل دهم: حسابرسی داخلی
- ۱۱۳-۱۰-۱- مقدمه
- ۱۱۳-۱۰-۲- تعریف حسابرسی داخلی
- ۱۱۴-۱۰-۳- ارزیابی و رسیدگی کنترل‌های داخلی
- ۱۱۴-۱۰-۳-۱- مراحل ارزیابی کنترل‌های داخلی
- ۱۱۵-۱۰-۳-۲- برنامه‌ریزی و تعیین طرح کلی
- ۱۱۶-۱۰-۳-۳- ارزیابی کنترل‌های داخلی در سطح کل شرکت
- ۱۱۷-۱۰-۳-۴- ارزیابی کنترل‌های داخلی در سطح فرآیندها و فعالیت‌ها
- ۱۱۷-۱۰-۳-۵- ارزیابی نارسایی‌ها و گزارش کنترل‌های داخلی
- ۱۱۸-۱۰-۴- خلاصه فصل دهم
- ۱۱۸-۱۰-۵- نمونه گزارش کنترل‌های داخلی (ابلاغیه سازمان بورس و اوراق بهادار)
- ۱۱۸-۱۰-۵-۱- عدم وجود ضعف بااهمیت در کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی
- ۱۱۹-۱۰-۵-۲- وجود ضعف بااهمیت در کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی
- ۱۲۱- فصل یازدهم: کمیته حسابرسی
- ۱۲۱-۱۱-۱- مقدمه
- ۱۲۱-۱۱-۲- اهداف کمیته‌های حسابرسی

- ۱۲۲-۱۱-۳- مبانی تشکیل کمیته حسابرسی _____
- ۱۲۲-۱۱-۳-۱- کمیته حسابرسی از دیدگاه نظریه نمایندگی _____
- ۱۲۳-۱۱-۳-۲- مبانی نظری ایجاد کمیته حسابرسی از دیدگاه حاکمیت شرکتی _____
- ۱۲۴-۱۱-۳-۳- الزام‌های قانونی تشکیل کمیته حسابرسی _____
- ۱۲۴-۱۱-۳-۳-۱- کمیسیون تردوی _____
- ۱۲۵-۱۱-۳-۳-۲- گزارش بلوریون _____
- ۱۲۶-۱۱-۳-۳-۳- قانون ساربنز-آکسلی _____
- ۱۲۷-۱۱-۴- تاریخچه کمیته حسابرسی _____
- ۱۲۷-۱۱-۴-۱- دوره اول: ۱۹۲۰-۱۹۵۴ _____
- ۱۲۸-۱۱-۴-۲- دوره دوم: ۱۹۵۵-۱۹۸۶ _____
- ۱۲۹-۱۱-۴-۲-۱- عوامل تسریع در رشد کمیته حسابرسی _____
- ۱۳۲-۱۱-۴-۳- دوره سوم: ۱۹۸۷ تا ۲۰۰۲ _____
- ۱۳۴-۱۱-۵- سابقه تاریخی ایجاد کمیته حسابرسی در ایران _____
- ۱۳۴-۱۱-۶- کمیته حسابرسی شرکت نمونه _____
- ۱۳۴-۱۱-۷- خلاصه فصل یازدهم _____

۱۳۷- پیوست‌ها:

- ۱۳۹- پیوست ۱: دستورالعمل حاکمیت شرکتی ناشران ثبت شده نزد سازمان _____
- ۱۵۱- پیوست ۲: دستورالعمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران _____
- ۱۵۸- پیوست ۳: منشور فعالیت حسابرسی داخلی _____
- ۱۶۲- پیوست ۴: منشور کمیته حسابرسی _____
- ۱۶۷- پیوست ۵: چک لیست رعایت الزامات کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی (ابلاغیه سازمان بورس و اوراق بهادار) _____
- ۱۷۱- پیوست ۶: نمونه چک لیست ارزیابی کنترل‌های داخلی (برگرفته از دستورالعمل حسابرسی جامعه حسابداران رسمی ایران) _____
- ۱۹۸- پیوست ۷: چک لیست رعایت الزامات دستورالعمل حاکمیت شرکتی _____
- ۲۰۵- واژه نامه _____
- ۲۰۶- منابع و مآخذ _____